

Dilbilimden Jacques Lacan'a Dilin Ontolojik Doğası

The Ontological Nature of Language from Linguistics to Jacques Lacan

Makale Geliş Tarihi/Article Submission Date

04.06.2024

Makale Kabul Tarihi/Article Accepted Date

02.07.2024

Devrim AVŞAR*

Dr., devrimavsar@gmail.com, ORC-ID: 0000-0001-9184-9701

Özet

Bu makale psikanalitik düşünür Jacques Lacan'ın dil üzerine ortaya koyduğu düşüncelerinin kavramsal yapısını inceler. Lacancı kuram olarak adlandırılan bu bakış açısının temelinde disiplinler arası etkileşimin yer aldığı çoğu araştırmacı ve düşünce insanı tarafından dile getirilir. Lacan özellikle dilbilimci Ferdinand de Saussure'ün dilsel beceri, dilin toplumsal ve konuşma kısımlarını anlatmak için kullandığı langage, langue ve parole terimlerini kendi kuramına taşıyıp onları kavramsal düzeyde anlamlandırmıştır. Yine Saussure'ün gösterge kavramını da ele alan Lacan, gösterenin öznenin kuruluşundaki işlevine ilişkin kuramsal bir yaklaşım geliştirmiştir. Lacan'ın etkilendiği bir başka dilbilimci ise, Roman Jakobson'dur. Lacan, Jakobson'un metafor ve metonimi kavramlarını, sırasıyla Freud'un yoğunlaşma ve yerdeğiştirme kavramlarıyla ilişkilendirerek psikolojik süreçler ile dil ve konuşma arasındaki bazı işlevsel olguların varlığına işaret etmiştir. Böylece Lacan dilbilimsel kuramlardan aldığı destekle psikanalitik ve felsefe alanında çokça tartışılan özne ve öteki gibi kavramlarını geliştirir. Özellikle bu iki kavram modern felsefede önemli tartışmalara yol açmış olup, yeni felsefi akımların ortaya çıkmasında katkı sunmuştur. Yapısalcılık, postyapısalcılık, yapısöküm, postmodernizm gibi akımların ilerlemesinde Lacan'ın düşünsel etkisi çok fazla olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dil, Lacan, Saussure, özne, gösterge.

Abstract

This article examines the conceptual structure of psychoanalytic thinker Jacques Lacan's thoughts on language. It is stated by many researchers and thinkers that interdisciplinary interaction is the basis of this perspective, called Lacanian theory. Lacan especially brought the terms langage, langue and parole, which linguist Ferdinand de Saussure used to describe linguistic skill and the social and speaking parts of language, into his theory and gave them meaning at a conceptual level. Lacan, who also discussed Saussure's concept of the sign, developed a theoretical approach regarding the function of the signifier in the establishment of the subject. Another linguist who was influenced by Lacan is Roman Jakobson. By associating Jakobson's concepts of metaphor and metonymy with Freud's concepts of condensation and displacement, respectively, Lacan pointed out the existence of some functional phenomena between psychological processes and language and speech. Thus, with the support he receives from linguistic theories, Lacan develops concepts such as subject and other, which are widely discussed in the field of psychoanalysis and philosophy. Especially these two concepts have led to important discussions in modern philosophy and contributed to the emergence of new philosophical movements. Lacan's intellectual influence has been great in the progress of movements such as structuralism, poststructuralism, deconstruction and postmodernism.

* Sorumlu Yazar / Corresponding Author

Keywords: *Language, Lacan, Saussure, subject, sign.*

Giriş

İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure, fikirleri, 20. yüzyılın başlarında dilbilimde kayda değer gelişmelerin ortaya çıkmasına ve bu bilimin temellerinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Saussure'ün fikirleri, sadece belli bir disiplin çevresinde etkili olmamıştır; aynı zamanda dil dışındaki beşerî olguların incelenmesinde de yeni bir yaklaşımın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Yapısalcılık olarak adlandırılan bu yaklaşım, birçok insani bilim için yeni bir bakış açısının tartışılmasını gündeme getirmiştir. Saussure'ün bu etkisinin gerisinde yatan nedenlerin başında dilbilimin diğer insani bilimlerle olan yakın ilişkisidir; ancak özel olarak Saussurecü terminolojinin niteliğini de göz ardı etmemek gerekir. Saussure'ün kavram dağarcığının felsefeyle ilişkili bakış açılarını desteklemesi onu öne çıkaran önemli bir nitelik olarak görülebilir. Özellikle Saussure'ün terminolojisine bakıldığında, *concept, idée, esprit, substance, signe* gibi sık sık kullandığı terimler felsefe kökenlidir (Altınörs, 2018: 28). Şunu da söylemek gerekir ki, dilbilim çerçevesinde ortaya çıkan Saussurecü bakış açısı, temelde bu terimlerin felsefe literatüründeki kullanımlarına eleştirel bir tavrı barındırır. Bu eleştirel tavrın muhatabı doğrudan filozoflardır. Saussure'ün, *Genel Dilbilim Dersleri* (GDD) (1916)'nde herhangi bir filozofun adını zikretmeden genelde 'filozoflar' diye hitap etmesi, bu tavrın bir yansımasıdır. Dolayısıyla Saussure'ün kuramsal anlamdaki temel yönelimi, dil felsefesindeki klasik yaklaşımla hesaplaşmaktır. Bu hesaplaşmada iki kavram öne çıkar: Birincisi göstergenin indirgenemezliği, ikincisi de göstergenin nedensizliğidir.

Dil ile kültür arasındaki sıkı bağlantı her ne kadar dilin kültürün vazgeçilmez bir unsuru olduğunu gösterse de dilin 'kültür öncesi' ya da kültürün 'dil öncesi' olduğu sorunu, dil ve kültür üzerine yapılacak tanımlara göre değişebilir. Dilin işlevleri arasında kültürü aktarma da vardır, fakat dil kendisi de kültür tarafından belirlenir. Dil ve kültürün birbiriyle ilişkili olduğu görüntüsü, her ikisi de kendi doğal gelişiminde olgunlaşan bir sisteme göre düzenlenmiş olması aralarındaki karmaşık ilişkiyi yalın hale getirmez. Bu noktada Lacan, dil ve kültür ilişkisini, dilbilim ve kültür bilimi tartışmalarının çok ötesine taşıyarak, dile ontolojik anlamda kurucu unsur niteliği yükler. Özellikle yapısalcı dilbilim geleneğiyle kuramsal yaklaşımını ilişkilendiren Lacan, dilin kültürün dolayısıyla toplumsal yapının yasasının ve özne olarak insan varlığının ontolojik nedeni olarak yorumlayabileceğimiz bir bakış açısı sunar. Simgesel alan olarak formüleştirdiği toplumsalın alanı dil tarafından yapılandırıldığı gibi öznenin ontolojisinde temel bir düzlem olan bilinçdışı da Lacan'a göre dil gibi yapılandırılmıştır. Bu açıdan araştırmanın temel düzlemi Lacan'ın bu anlayışıyla belirlenmiştir. Lacan yeni bir ontolojik mahiyet sunmaktadır. Bu araştırma ise bu mahiyetin dilbilimle olan temel ilişkilerini sorgulamaya ve açıklamaya yöneliktir.

1. Saussure'de Dilin Yapısı

Dilin çok yönlülüğü, kültür bilimleri açısından, kültür nesnesinin anlam sınırlarını genişleten bir nitelik taşır. Özellikle, dilbilim açısından dilin yapısı çoğu zaman bu çok yönlülük bağlamında ele alınır. Dilin bu niteliği göz önünde bulundurulduğunda, Saussure'ün, dilde işaret ettiği ilk ayırım, dilin olay ve olgu boyutunu ifade eden iki yönüdür. Yani dilin bireysel ve toplumsal boyutu; genel anlamda dil yetisi (*langage*) kapsamında dilin *langue* ve *parole* olarak ayrılmasıdır (Saussure, 1998: 36-45). *Langue*, toplumsal bir ürün olarak kabul edilen, dilin tüm kullanımlarını içine alan tümel evreni ifade eder. *Langage* ise, Saussure'ün yüklediği terimsel anlam itibarıyla dil yetisini belirtir. Bu noktada Saussure, ayırımı dil yetisi yani *langage* üzerinden yapar ve *langage*'in iki farklı tezahürü olarak *langue* ve *parole* terimlerini kullanmayı tercih eder. Saussure, GDD'de Fransızca'da dilin *langue* ve *langage* olarak farklı terimlerle ifadesine benzer bir ayırımın diğer birçok dilde olmadığını belirtir. Ancak, Saussure bu farklılığın dayandığı temel bir ayırma dikkat çeker. Saussure'ün dilin toplumsal yönü olan *langue*'ı, dil yetisi olarak *langage*'in altına yerleştirmesinin nedeni, onun *langage*'in bütün gerçekleştirmelerinin kuralı ve ilkesi olarak görmesindedir (Saussure, 1998: 38). O halde, *langage* kapsayıcı olandır; dilin

tüm tezahürlerini kapsayan evrene verilen isimdir. Langue ise, langage'ın ilkeler ve kurallar aracılığıyla ortaya çıkan niteliğidir; onun toplumsal yönüdür.

Göstergebilimsel bir tanım olarak düşünüldüğünde, langue ve parole, birbirleriyle olan ilişkileri açısından, birtakım karşıtlıklar aracılığıyla açıklanır. Langue, langage'ın toplumsal yönü olmasından ötürü onun görünen boyutudur; bireysel etkinliğe dayanmayan, homojenlik sağlayan geleneksel bir faaliyetin biçimidir. Parole ise, langage'ın bireysel izdüşümü olmasından ötürü, gelenekselliği yansıtmadığı için heterojen ve bireysel konuşma ile olanağa kavuşan koşullu bir söz edimidir (Holdcroft, 1991: 20-21). Langue, Saussure'ün şematik mantığına göre, langage'ın içinden konuşma etkinliği (parole) çıkarıldığında geriye kalandır; parole ile açığa çıkan bireysellik, Saussure için langue'a indirgenebilecek türden değildir. Parole, doğrudan langage'ın hükmünde ve onun doğasının yasalarıyla hareket eder. Öyleyse, öznenin bireysel bir etkinliği olan parole, toplumsallıkta karşılığı olan simgesel ötekinin sözü olmaz mı? Şüphesiz Saussure, baştan şu uyarıyı yapar: Biri olmadan diğeri olamaz, biri diğerini belirler, öte yandan bunlardan biri diğerine indirgenemez (Saussure, 1998).

Langage'ın toplumsal ve bireysel yönünün somut ayrımını sağlayan, bu iki yönün birbirine indirgenemeyeceğine kanıt olan ve ayrıca ikisini birbirine bağlayan 'ses' adı verilen karmaşık bir birim vardır. Ses, işitimi-ekleme işleviyle kavramla kaynaşarak, dilin fizyolojik ve zihinsel birimlerini oluşturur (Saussure, 1971: 23). Fiziksel bir varlık olma koşuluna bağlı olmadan, sesin, hece veya kelime düzeyinde kavramla olan ayrılmaz birliği, dilin iki yönlülüğünün yapısal bütünlüğünü temsil eder. Saussure GDD'in birçok yerinde, sesi sadece fiziksel bir varlık olarak kabul etmediğini belirtir; ses, varlığını langage'a ait iki tarafın birbiriyle olan bağlantısına borçludur. Duyma veya işitimi imgesi şeklinde zihinde ortaya çıkan görüntü, fizyolojik bir sürecin ayrılmaz parçasıdır.

Saussure, doğru bir dilbilim çalışması yapmak için, sözü (parole) dilden (langue) ayırmak gerektiğini düşünür. "Dili (langue) inceleyen bilim, dilin (langage) tüm öğelerini ele almasa da olur, demek doğrudur, fakat eksik bir yargıdır; söylenmesi gereken ifade, bu bilim ancak bazı öğeler işe karıştırılmazsa olanaklıdır" (Saussure, 1971: 21).

3

Langue'ı, ilgili edatlar tarafından rastgele değiştirilebilen basit bir uzlaşım olmaktan alıkoyan şey, onun toplumsal doğası değil, toplumsal güçle birleşen zamanın eylemidir (Saussure, 1971: 22). Böylece Langue'ın değişmez olma eğilimine girmesine neden olan zaman faktörünün önemine dikkat çeker. Saussure'ün langue ve parole arasındaki ayrımını Chomsky, yetkinlik-performans ayrımına göre karşılaştırır ve yorumlar. Saussure langue'ı esasen bir göstergeler (örneğin kelimeler, sabit tümceler) ve onların dilbilgisi özelliklerinin deposu olarak kabul ederken, aslında onun yetkinliğini tekrarlanan kurallara dayanan üretici bir süreç olarak kabul eder (Chomsky, 1963: 326-328). Ancak Saussure açıkça "insanlık için doğal olanın sözlü konuşma değil, farklı fikirlere karşılık gelen farklı göstergelerden oluşan bir sistem, bir dil (langue) inşa etme yeteneği" olduğuna işaret eder (Saussure, 1959: 10). Bundan dolayı, cümle oluşturma işlemlerinin asla dil dizgesine ait olmadığını, dil dizgesinin ses ve sözcüklerle, belki de birkaç değişmez söz öbeğiyle ve az sayıda genel düzeneklerle sınırlı olduğunu dile getirir. Cümle oluşturma düzenekleri bunların dışında dilsel yapının koyduğu sınırlamalardan bağımsızdır. Yani Saussure'ün ifadeleriyle, cümle oluşturma kesinlikle bir langue (dil) sorunu değil, bir parole (söz) sorunudur; bunun için de dilbilimin kapsamı dışındadır; bir serbest yaratım işlemidir, sözcük biçimlerini ve ses düzeneklerini yönlendiren kurallar dışında dil kurallarıyla sınırlanmamıştır (Chomsky, 2001: 39). Bir bakıma parole, zihindeki imgeyi dışsal simgesiyle bağlayan sürecin bir ürünüdür. Açıkça görülüyor ki, Saussure'in görüşü, parole'un dilbilimin konusuna giremeyecek kadar psikolojik bir kaynağa ait olmasıdır; daha doğrusu psikanalitik yorumla açıklanabilecek bir veri gibi görünüyor. Parole'un imgesiyle olan ilişkisi çağrışımsaldır ve herhangi bir bilimsel yasanın altına yerleştirilemeyecek kadar özeldir. Bu düşünce Saussure'ü göstergenin nedensizliği dediği ilkeyle daha açık hale geliyor.

Gösterge (signe), bir bakıma Saussure tarafından dilbilimin konusu dışında bırakılan parole'un dilbilimsel yorumunun bir ürünüdür. Her ne kadar dilbilimsel bakışla tam olarak açıklanmayacak bir doğaya sahip olsa da parole'un var olma koşulu dilsel dizgeye bağlıdır. Kavramla, sesin doğal tasarımı olan işitimi imgesini çağrışım yoluyla birbirine bağlayan iki yönlü zihinsel kendilik gösterge denilen yapının işleyişini ifade eder. Başka bir ifadeyle "kavramla işitimi imgesinin birleşimine gösterge" denir

(Saussure, 1998: 111). İşte göstergenin nedensizliği de burada ortaya çıkar; o bir nesne ile adı birleştirmeyi, kavramla “sesin zihinsel izi olan işitimi” birleştirir. Dolayısıyla göstergenin kavram ve işitimi imgesi olmak üzere her iki yönü de zihinsel niteliklidir. Biri içsel, diğeri dışsal olsaydı, göstergenin nedensizliğinden ve her iki yönün birbirinden ayrılmazlığından söz etmek zor olurdu. Çünkü kavram toplumsal uzlaşmayla önceden tasarlanmış ve verili bir yapı iken, işitimi imgesi öznel deneyimin kendiliğinden ortaya çıkmış bir üründür. Dilin (langue) görevi göstergenin bu iki yönünü birbirine kodlanmasıdır.

Saussure, kavram yerine gösterilen ve işitimi imgesi yerine de gösteren terimlerini önerir. Gösteren ve gösterileni birleştiren bağ nedensizdir. Gösterge ise kısaca, bir gösterenin bir gösterilenle birleşmesinden doğan yapıdır (Saussure, 1998: 111). Böylece Saussure, aslında langue’ın bir göstergeler sistemi olduğunu söyler. Bu bakımdan, göstergenin nedensizliği, langue’ın -ana dilin- toplumsal uzlaşma dayanmasından kaynaklanır. Eğer gösteren ve gösterilen arasında nedensellik bağı olsaydı, bu durumda dünyanın her yerinde aynı langue’ın konuşulması gerektirdi. Doğal göstergelere dayanan anlatım türlerinde (selamlaşma gibi) de göstergenin nedensizliği hemen fark edilir. Oysa ortada farklı sorular da akla gelmektedir. Örneğin gösteren olarak işlev gören sembol, arma, simge gibi kavramların doğrudan gösterilen ile nedensellik bağı vardır. Dünyanın her yerinde adaleti temsil eden ‘terazi’ simgesi, bu istisnaya örnektir. Yine Saussure, yansımaları seslerin de bu istisnai durumun bir örneği olarak kabul eder, ancak dil dizgesinde yer alan nedensizlik ilkesini bozmayacak kadar az olduğunu ve sözcük yapılarının tartışılması gerektiğini savunur (Saussure, 1998: 113).

Dilin iki yönlülüğünün ortaya koyulması, aslında dile dair geniş bir açıklama alanı yaratmaktadır. Şüphesiz dil yetisinin tümüyle dilbilimin konusu olması beklenemez. Langue denilen dilin dizgesel boyutunun kuralları dilbilimin konusunu belirlerken, toplumsal ve özne ile ilgili olan niteliklerin ayrı tutulmasının temel nedeni dilbilimsel yasalarla açıklanamayışından kaynaklanır. Ancak bu haliyle bile Saussure’ün anlatımında dilin mahiyetine dair yeni keşif olanakları ortaya çıkar. Özellikle göstergenin nedensizliği ilkesinden dolayı, gösteren ile gösterilen arasındaki çağrışım sürecinin doğasına yönelik merak uyandırır. Şöyle bir çıkarım yapmak mümkün: Bu çağrışım sürecinin doğasında göstergenin her iki tarafına gidip gelen bir neden sonuç bağı yoktur. Yani çağrışım denilen olayın kendisi nedensizdir; gösteren ve gösterilen arasındaki bağ toplumsal uzlaşım yoluyla kurulur.

2. Hjelmslev

Louis T. Hjelmslev de düşüncelerini, Saussure gibi dilsel olaylarda iki temel boyut olduğu tezine dayandırır: Bir yandan sürece karşı sistem ve diğeri yandan da içeriğe karşı ifadeyi kullanır. Bu nedenle, her süreç için karşılık gelen bir sistem vardır ve herhangi bir süreç, ancak içerik ile ifade birbiriyle bağlantılı iken, çeşitli kombinasyonlarda tekrarlayan sınırlı sayıda öğeler içinde analiz edilebilir. Dil, bilimsel bir araştırmanın nesnesi olsa bile, birçok bakımdan insanın yaşamı ve davranışlarıyla sarmalandığı için, onu soruşturan girişimler, dil çalışmasını kendi içinde bir amaç olarak değil, “ana nesnesi dilin dışında kalan bir bilgiye” ulaşmak için araç olarak görmesi gerekir (Hjelmslev, 1969: 4).

Bu, ‘nesnesi dilin dışında kalan’, ama belki de tamamen dil aracılığıyla elde edilen ve sadece dilin ima ettiğinden başka varsayımlarla kazanılabilen bilgi anlamına gelir. Burada dil, içkin bir bilginin amacı değil, aşkın bir bilgi için araçtır. Böylece konuşma seslerinin fiziksel ve fizyolojik tasvirleri saf fizik ile fizyolojiye; öte yandan göstergelerin (sözcükler ve cümleler) psikolojik ve mantıksal tasvirleri de saf psikoloji, mantık ve ontolojiye kayar, bu sebeple dilsel kalkış noktası gözden kaybolur. Bu tarihsel deneyimle doğrulanır. Fakat durumun doğrudan böyle olmadığı durumlarda bile, yine de fiziksel, fizyolojik, psikolojik ve mantıksal olgular kendi başına dilin kendisi değildir; onlar dilin olgulara yönelmesi gereği inceleme nesnesi olarak seçilmiş dilin dışsal görünüşleridir (Hjelmslev, 1969: 4-5).

Bu durumda gerçek bir dilbilim kurmanın yolu dili, dilsel olmayan fenomenlerin bir yığını olarak değil, kendi kendine yeterli bir bütünlük, kendine özgü bir yapı olarak kavramaktan geçer. Bu açıklamalarda doğrudan Saussure’de olduğu gibi langue ve parole ayrımı belirgin bir biçimde gözlenmiyor. Ancak özellikle dilsel şema ve dilsel kullanım ayrımı bağlamında biçim, anlam ve içeriğe

dair tartışmasında benzer bir ayrımı hissettirmektedir. Hjelmslev, dilin hiyerarşik yapısını dilbilimsel şema, dilin dilbilimsel olmayan bileşkelerini de dilsel kullanım olarak adlandırır. Dilsel kullanım, dilsel şemayı ortaya çıkarır ve dilsel kullanımın dilsel şema üzerindeki işlevi de tezahür (manifestation) olarak adlandırır (Hjelmslev, 1969: 81).

Hjelmslev'in yaptığı ayrım bir bakıma Saussure'ün göstergebilimsel sisteminin bir katmanlaştırması ve Saussurecü dil tanımının bir detaylandırmasıdır. Gösterge, kendi ilişkilerinden oluştuğu için, Hjelmslev gösterge araştırmasını, gösterge işlevinin kurucu ilişkisinin araştırmasına dönüştürür. Gösterge işlevi için mantıksal ilişki anlamında bağımlılık (dependence) terimini kullanır. Bir işlevin bağlantılarına, aralarındaki ilişkinin özniteliliğine ise işlevsellik olarak tanımlar (Hjelmslev, 1969: 24). Olgu göstergebilimsel durumda, işlevsellik ve gösterge işlevi tarafından oluşturulur. Bağımlılık, Saussure'deki göstergenin nedensizliği ilkesinde öne sürülen gösteren ve gösterilen arasındaki çağrışımsal bağın muadili olarak görülebilecek bir terimdir.

Hjelmslev'e göre, dil açısından Saussure'ün biçim ve içerik arasındaki ayrımı görecelidir. Saussure'de biçim gösteren olarak dilbilimsel bir formdur, içerik ise, dilbilimsel bir içerik (gösterilen) olarak anlamdır. Ancak biçim ve içerik mutlak anlamda kendi içinde kapsamlı terimlerdir; dilbilimsel olarak, bir terminolojik belirsizlik riski göze alınarak genelleştirilir. İçerik, göstergenin işlevi ile karşıtlık içine girmez, ancak anlam sadece dilsel biçimle ilişkili olduğunda, kendi içinde işlevsel olan ve belli bir biçim ile ilişkili olan bütüne işaret edebilir. Öte yandan, dilbilim dışındaki bilimlerin üstelendiği, anlamın dilbilimsel olmayan analizi, dilbilimsel olmayan bir yapıya sahip olmasına rağmen, dilbilimsel biçim ile temelde aynı türden bir biçimin tanınmasına yol açar (Hjelmslev, 1969: 80). Öyleyse dilbilimin ortaya koyduğu ilkeler, en azından işlevin analizi dikkate alındığında, diğer bilimler için de geçerlidir. Böylece anlamın biçimle olan ilişkisi farklı bakış açılarına göre yön değiştirebilir. Şöyle ki, "bir bakış açısına göre içerik olan, başka bir bakış açısında göre biçimdir" (1969: 81). Bu durum, işlevlerin bağlantıları veya kesişim noktaları göstermesiyle alakalıdır. Dolayısıyla, içerik ontolojik olarak metafiziksel bir kavram halinde kaldığı sürece, işlevsel bağımlılık ağı bilinebilirliğe sahiptir.

5

Saussure'ün gösteren/gösterilen konumunu sistemleştiren Hjelmslev, göstergebilimsel bir sistemi "iki anlam arasında düzenlenen özgül bir biçim" olarak tanımlar: içerik ve ifade biçimi" (Hjelmslev, 1969: 44). Dolayısıyla, bağımlılık ilişkisine göre, içerik sürekli olarak biçimi varsayar. Bu noktada gösterge işlevi, göstergebilimsel düzeydeki her tür biçimden, hepsi birer gösterge işlevini temsil edebilecek farklı anlam eklemlerine kadar bağımlılık ilişkisini kurgular. Hjelmslev, Saussure'ün sistemine olan katkısı, şüphesiz göstergebilimsel teoriyi dilbilimin ilkelerine sağlam bir şekilde yerleştirmesidir. Öyle görünüyor ki, Saussure'de görülen muamma Hjelmslev'de pek göze çarpmamaktadır. Onun katkısı bir bakıma, psikanalitik teorinin beslenebileceği hususları ortadan kaldırır. Özellikle, gösteren ve gösterilen kavramlarının üzerine koyduğu dilbilimsel katman sistemli bir dilbilimsel açıklamayı sağlamaştırır. Oysa Saussure'ün çağrışım yoluyla açıkladığı gösteren-gösterilen dönüşümü psikanalitik teorinin açıklamalarına daha çok ihtiyaç duyar. Ancak Hjelmslev'de dilbilimin psikanalitiğe bu derece kapıları kapatması, dilin bilinç/bilinçdışı kavramlarla ilişkisinin kesilmesi anlamına gelir. Çünkü dilin sistemleştirilen kısmı, sadece dilbilimin ilkelerine indirgenebilen kısımdır. Oysa Hjelmslev'in terimleriyle söylenirse, biçim ve içeriğin göstergenin işlevi bağlamındaki konumları, onların doğasına ait bütüncül bir açıklamayı sunmamaktadır.

3. Jakobson

Saussure'ün dilsel yapının çeşitli boyutlarına yönelik dile getirdiği düalizm, Roman Jakobson tarafından dilin işlevleri bağlamında reddedilir. Jakobson, özellikle göstergenin nedensizliği ilkesinin temelsiz ve keyfi bir tutum olarak görür. Ona göre, dilsel göstergeleri kullanan bir dil topluluğunun eşzamanlı bakış açısından, onlara keyfi bir doğa atfedilmemelidir. Bir nesneye verilen isim keyfi değil, zorunludur. Bitişiklik ve benzerlik, çağrışım ilkesini doğuran iki temel faktördür. "Saussure'ün 'keyfi bir biçimde' keyfi olarak tanımladığı bir gösteren ile gösterilen arasındaki ilişki, gerçekte, belirli bir dil topluluğunun tüm üyeleri için zorunlu olan, alışılmış, öğrenilmiş bir bitişikliklerdir. Ancak bitişiklik ile birlikte benzerlik kendini gösterebilir" (Jakobson, 1985, 28).

Dilbilimle konusu kesişen birçok yaklaşıma bakıldığında, Saussure'ün göstergenin nedensizliği ilkesinin zayıfladığını söylemek mümkündür. Saussure'ün dilbilimi bir nevi, filoloji, etimoloji, morfofonoloji gibi akraba bilimlerin verilerinden yalıtılmış bir anlayışı ifade eder (Jakobson, 1985). Yine, kimi alfabelerde ikonik ve fotoğrafik sembollerin anlamı temsil etme biçimleri dikkate alındığında, gösteren ile gösterilen ilişkisindeki nedensellik bağı yadsınmaz.

Jakobson'a göre, dil, işlevlerinin tüm çeşitliliği içinde araştırılmalıdır. Bu işlevler arasında şiirsel (poetic) işlevin çok fazla önemsendiğini söylemek gerekir. Ancak şiirselliğin önemi, diğer işlevler arasındaki yeri belirlendiğinde önemi anlaşılacaktır. Çünkü bu işlevlerin ana hatları, herhangi bir konuşma olayında, herhangi bir sözlü iletişim eyleminde kurucu faktörlerin özlü bir incelemesini gerektirir.

Dil olayı öncelikle bir gönderici ve alıcı arasında gerçekleşir. Gönderici mesajı gönderen, alıcı ise mesajı alan taraftır. Mesajın işlevsel olması için, muhatap tarafından kavranabilen sözlü veya sözlü olarak ifade edilebilen bir bağlam gerekir. Gönderici ve alıcı (veya başka bir deyişle, mesajı kodlayıcı ve kod çözücü) için tamamen veya en azından kısmen ortak olan bir kod olması gerekir ve son olarak, bir taşıyıcı, hitap eden ile muhatap arasında fiziksel bir kanal ve psikolojik bağlantı, her ikisinin de iletişime girmesini ve iletişimde kalmasını sağlar (Jakobson, 1960: 353).

Bu altı faktörün (gönderici, alıcı, mesaj, bağlam, kod ve kanal) her biri dilin farklı bir işlevini belirler. Dilin bu altı temel yönü, yapısal bir bütünlük oluşturur. Dolayısıyla Jakobson'un iddia ettiği çeşitlilik bu işlevlerin hiyerarşik düzeninden ortaya çıkar. Bir mesajın sözlü yapısı öncelikle baskın işleve bağlıdır. Gönderenin taşıdığı mesaj anlam taşıyan bilişsel bir işlevi önceler ve bağlama yönelik bir yönlendirme sağlıyorsa, bu dilin göndergesel (referential) işlevidir. Muhatap odaklı "heyecan bildirme" veya "etkileyici" işlev, konuşmacının bahsettiği şeye karşı tavrını doğrudan ifade etmeyi amaçlar. İster gerçek ister sahte olsun, belirli bir duygu izlenimi yaratma eğilimindedir. Dilde ünlemlerle sunulan duygusal ifadeler bu işleve örnektir. Alıcıya yönelik, harekete geçirme (conative) işlevi; mesajın bir çeşit çağrı görevi gördüğü bu işlevde amaç, alıcıda bir tepki ve davranış değişikliği yaratmaktır. Kanal kontrol (phatic) işlevi, yalnızca iletişimi uzatma amacı taşıyan diyalogların sergilendiği ifadelerde görülür. Özellikle bebekler tarafından edinilen ilk sözel işlevdir; bilgilendirici iletişim gönderip almadan önce iletişim kurmaya eğilimlidirler. Dilin dilden söz eden işlevine de üstdil (metalinguage) işlevi denir. Gönderici ve/veya alıcının aynı kodu kullanıp kullanmadıklarını kontrol etmesi gerektiğinde, konuşma koda odaklanır, böylece metalingual işlevi gerçekleştirir. Herhangi bir dil öğrenme sürecinde, özellikle de çocuğun anadili ediniminde, bu tür üst dilsel işlemlerden yaygın olarak yararlanır. Dilin şiirsel (poetic) işlevi ise, mesaja yönelmek, mesajın kendisine odaklanmaktır. Bu işlev, dilin genel sorunlarından bağımsız olarak verimli bir şekilde incelenemez ve öte yandan dilin incelenmesi, şiirsel işlevinin kapsamlı bir şekilde ele alınmasını gerektirir. Şiirsel işlevin alanını şiire indirgemeye ya da şiiri şiirsel işleve hapsedmeye yönelik herhangi bir girişim, yanıltıcı bir aşırı basitleştirme olacaktır. Şiirsel işlev, sözlü sanatın tek işlevi değil, yalnızca baskın, belirleyici işlevidir; diğer tüm sözel etkinliklerde ikincil, yardımcı bir bileşen olarak işlev görür (Jakobson, 1960: 354-58).

Jakobson'ın anlatımına göre, dilin şiirsel işlevi göstergelerin varlık kiplerini değiştirir. Ona göre şiirsellik, bir tür kendini ifade etme ve kendini savunmadır. Ses, ritim, ölçü ve sözdizimi gibi biçim veya yapıyla okuyucunun ilgisini çeker. Aynı zamanda, ses imgesi ile kavram, göstergeler ve göndergeler arasındaki her türlü normal ilişkiyi yok ederek, göstergeler ve onların göndergeleri arasındaki çatışmayı güçlendirir. Jakobson bu etkiyi 'yabancılaşma' olarak adlandırır. Bu nedenle "şiirsel dil, genel dilden farklı özelliklere sahiptir. Şiirsel dil, genel dilin kasıtlı olarak yapışökümüdür" (Zhang, 1994: 49). 'Yabancılaşma', gösteren (ses imgesi) ile gösterilen (kavram) arasındaki doğal bağı şiddetle yok eder ve imgelem alanı sağlar. Bu belirlemeyi yapan Jakobson, hala dilbilimin sınırları içinde konuşur. Öyleyse, Saussure'ün göstergelerin nedensizliği ilkesi, Jakobson tarafından dilbilimsel kuram açısından da zayıflatılmaktadır. Dilin şiirsel işlevini, edebiyat etkinliğine hapsedmeyen Jakobson, metonimi ve metafor kavramıyla bu işlevi günlük konuşma dahil, dilin her türlü kullanım sahasına yayar (Jakobson, 1960). Metafor ve metonimi arasındaki ilişki, Jakobson'ın dil ve edebiyatı hem birbirine bağımlı hem de özerk gösterge sistemleri olarak kavrayışını anlamak için çok önemlidir. Bu iki kavram, dilin işlevlerinin tümünde ortaya çıkan esaslı niteliklerdir.

Jakobson, 1956 yılında yayımladığı *Two Aspects of Language and Two Types of Aphasic Disturbances* adlı makalesinde, dilin metafor ve metonimi kutupları arasında salınan iki kutuplu bir yapıya sahip olduğunu öne sürer. Jakobson'a göre, herhangi bir söylem, bir konunun benzerlik veya yerine koyma yoluyla başka bir konuya yol açtığı metaforik, ya da bir konunun yakınlık (mekân, zaman ve psikolojik ilişki) yoluyla başka bir konuyu çağrıştırdığı metonimik anlamsal çizgiler boyunca geliştirilir (Jakobson ve Halle, 1956: 55-80).

Metafor ve metonimi, dilin anlam üretme ve değiştirme süreçlerinde önemli bir rol oynarlar. Metafor, bir şeyi başka bir şeyle karşılaştırarak veya yerine koyarak yeni bir anlam yaratır. Örneğin, "Hayat bir yolculuktur" metaforunda, hayat kavramı yolculuk kavramıyla ilişkilendirilerek yeni bir anlam kazanır. Metonimi ise, bir şeyi başka bir şeyle ilişkilendirerek veya yan yana getirerek anlamı değiştirir. Örneğin, "Ankara açıklama yaptı" metonimisinde, Ankara sözcüğü, hükümete veya yönetime gönderide bulunarak anlamı değiştirir. Metafor ve metonimi, sadece dilde değil, görsel sanatlarda, müzikte, mimaride ve diğer kültürel ürünlerde de bulunabilir. Jakobson'un metafor ve metonimi teorisi, bu alanlarda da yeni yorumlama ve analiz yöntemleri sunar (Jakobson, 1985). Metafor, gösterenin gerçek anlamıyla, benzerlik ilişkisi içinde olduğu anlamlar yani gösterilenler arasında nedensel bir ilişki kurar. Gönderim, 'hayat' ve 'yolculuğun' anlamları arasındaki ilişkiye yöneliktir. Bir gösterenin kavramı başka bir gösterene aktarılır. Metonimide ise gösterenler arası bir yer değiştirme söz konusudur. Bir gösterenin kavramsal içeriğindeki anlamın asıl gösterenin yerine geçerek gösterene dönüşür.

Metafor ve metonimi arasındaki temel ayırım, yalnızca aktarılan bilgi türünü tanımlamak için gerekli değildir, aynı zamanda her sözlü modun okunması (kodunun çözülmesi) süreci için de önemlidir. Şiirde can alıcı soru 'ne oldu?' değildir; olaylar zinciri yoktur ve dolayısıyla bir sonuç beklentisine dayalı bir gerilim yoktur. Şiir -kısa lirik şiir- daha çok, en karakteristik özelliği kafiyeye olan, çeşitli simgesel biçimlerde ifade edilen eşdeğer bilgi parçalarından oluşan bir sistem içerir (Pomorska, 1985: 171). Jakobson, şiirin metaforik olduğunu, yani göstergelere ve benzerlik ilkesine odaklandığını, düzyazının ise göndergeye odaklandığını ve bitişikliğe dayandığını için metonimik olduğunu savunur.

7

Metafor ve metonimi gösterge ve gösterilen arasındaki Saussurecü açıklamayı da geçersiz kılmaktadır. Bu iki kullanım hem "yabancılaşma" olarak belirtilen sonucu doğurur hem de gösterileni doğal göstereniyle olan bağı koparır. Jakobson, ses imgesi ile kavram arasındaki doğal bağ "yabancılaşma" ile yok edildiğinde, "sıfır gösterilen" durumunun ortaya çıktığını savunur. "Sıfır gösterilen" in özü, şiirde kelimenin gösterileni olmayan bir gösteren haline gelmesidir. "Sıfır gösterilen" in "tipik bir şiirsel özellik" olduğunu düşünür (Fu, 1994: 105). Sıfır gösteren, başka bir deyişle yabancılaşmanın sonucudur.

Jakobson'un teorisi, edebi konuşmanın göstergeleri ile genel dilin göstergeleri arasında yaptığı ayırım bakımından Saussure'ün düalizminden farklıdır. Şiir göstergelerinde gösteren ile gösterilen arasındaki ilişki "yabancılaşma" ile bozulur. Gösterilen (kavram) kaybolurken kendine gönderme yapan gösteren belirir. Nihayetinde Jakobson'ın teorisi de gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkiye dayanmaktadır. Ancak onu Saussure'den ayıran, orijinal gösterilenin kaybolduğunu ve yerine yeni bir gösterilenin konulduğunu söylemesidir. Başka bir deyişle, kendine gönderme yapan gösterenin kendisini ya da kendisinin ötesinde olan bir şeyi ifade eder.

4. Lacan: Dil ve Konuşma

Lacan dilin simgesel ve gerçek boyutu arasında ayırım yapar. Simgesel boyutu, dilin kullanımını yöneten, fallik işleve ve baba yasasına karşılık gelen kurallar ve anlamlar sistemidir. Gerçek boyutu ise, dilin maddi ve duygusal boyutudur ve bu da kısmi dürtülere ve anne bedenine karşılık gelir. Dilin gerçek boyutu, Lacan'ın *la langue* (llanguage) dediği şeydir; bu, *jouissance*' in dili, bilinçdışının dili, bedenin dilidir. *La langue*, simgesel düzen ve anlam mantığından kaçan, *jouissance*' in tekillikini ve çokluğunu ifade eden dildir. *La langue*, bedeni etkileyen ve keyiflendiren seslerden, ritimlerden, kelime oyunlarından, sürçmelerden, şakalardan ve yeni sözcüklerden (neolojizm) oluşur. Russell Grigg, *Ecrits* çevirisinde cümle içinde, bu terimi *llanguage* şeklinde kullanırken *la langue* terimini paranteze alır.

Burada Lacan, dişil artikel olan ‘la’yı, isim olarak langue’nin önüne ekleyerek kullanıma sokar. Bunu yaparak, dili, akustik ve eş-seslilik nedeniyle çokanlamlılığın mümkün olduğu dilsel düzeyle ilişkilendirir (Lacan, 2005: 44).

Saussure’un dilin iki yönlü ayrımı, Lacan için de bir dayanak olarak görülür. Dilin yapısı konusunda kendisi de langage ve langue terimlerine yüklediği anlam ile benzer bir ilişkiye atıfta bulunmuştur. Ancak bu iki terimi daha anlaşılır kılmak için, konuya Lacan’ın dolu konuşma (parole pleine) ve boş konuşma (parole vide) diye adlandırdığı olguları da dâhil etmek gerekir. Lacan özne teorisini geliştirirken, öteki ile bağlantılı imgesel ve simgesel yabancılaşma olgusuna işlevsellik kazandırır. Lacan Seminer III’de, öznenin küçük öteki ile imgesel yabancılaşmadan büyük Öteki ile karşılaştığı dilsel yabancılaşmaya doğru “iki katmanlı yabancılaşma” geçirdiğini söyler (Lacan, 1993: 162). Daha önce söylendiği gibi benlik-ideali ötekine ait ideal imgenin içe yansıtılmasını (introjection) ifade eder. Bu içe yansıtma olayı öznenin dilsel yabancılaşma evresinde özneye içkin konuşan bir öteki formuna tekabül eder. Lacan bu iç-öteki formunu Ben’e muadil bir form olarak tanımlar. Yani; “Öteki imgesel olarak var. Burada imgeselde, öteki ile geleneksel selbst-bewusstsein veya öz-bilinç arasında kurulan ilişki var. Bir de benim yerime konuşan Öteki var, görünüşe göre, bu içimde olan Öteki’dir. Bu ötekenden tamamen farklı nitelikteki bir Öteki’dir; benim emsalimdir” (Lacan, 1993: 167).

Lacan, dil üzerine yazdığı önemli makalelerden biri olan The Function and Field of Speech and Language in Psychoanalysis’de (1953), dildeki yabancılaşmanın başarılı bir şekilde aşılabileceğini öne sürer; bu başarı aynı zamanda öznenin imgesel yabancılaşmanın ve onun narsisistik olarak yıkıcı eğilimlerinin üstesinden gelmesine de olanak sağlar (Chiesa, 2007: 37). Bu metne göre, sözü edilen dolu konuşmanın işlevi, psikanalitik tedavi yoluyla dilde etkin bir biçimde bireysel yabancılaşmanın üstesinden gelmesine bağlıdır (Lacan, 2005: 81). Ancak daha sonra, The Agency of the Letter in the Unconscious (1957) adlı makalesinde ve ayrıca Seminer IV ve V’de, dildeki yabancılaşmanın üstesinden gelinebileceğini varsaydığı görülür. Bu konuya, özellikle Seminer V’de geniş bir yer veren Lacan 1956 sonrasında yoğunlukla üzerinde durduğu dil konusunda temel referansı büyük ölçüde Jakobson’un yeniden ele aldığı haliyle Saussure’un yapısal dilbilimidir (Chiesa, 2007: 37). Bu bağlamda kuramında geldiği aşama itibarıyla, ona göre öznenin bireysel konuşması, zorunlu olarak evrensel dil alanına ve onun yasalarına tabidir. Bu durum ise evrensel dil yasalarıyla, yani simgesel ile tanışması demektir.

Saussure, genel dil fenomeni veya insanın dile sahip olma yeteneği olan langage ile bir konuşma topluluğu tarafından paylaşılan belirli bir işaretler ve kurallar sistemi olan langue arasında yaptığı ayrım, Lacancı kuram açısından da ele alınır. Lacan, Saussure’un dilin diferansiyel unsurlardan oluşan bir yapı olduğu yönündeki teorisini benimser, ancak bunu langue yerine langage’a uygular. Lacan’a göre dil, tüm yapıların tek paradigmasıdır ve bilinçdışının ifade edildiği ortamdır. (Lacan, 1998: 3,18-19).

Lacan 1950’lerin ortalarında, öncelikle dil (langage) ve konuşulan dil (langue) arasındaki ilişkiyi açıklamakla ilgilenir. Bu ayrım dilin iki boyutuna işaret ettiği gibi esasında bilinçdışı dil kavramına açıklık getirmektedir. Şöyle ki, “bilinçdışı bir langage yapısına sahiptir, ama kendisini langue alanında, yani konuşulan dil alanında gösterir” (Lacan, 1998: 48). Lacan, dilin kişinin doğumundan önce zaten var olduğu ve diğer insanlarla ilişkileri zorunlu olarak dil aracılığıyla olduğu ölçüde, öznenin dilde zorunlu olarak yabancılaştığına inanır. Böylece dil aracılığıyla bilinçdışının yabancılaştırma işlevi ortaya çıkar. Bu durumda bilinçdışından yansıyan nesnel veriler bilinçdışının dilsel yapısına işaret eder; yani bilinçdışının kendini yansıtma biçimi bir gösteren sıfatıyla langue içerisinde gerçekleşir (Nasio, 2007: 69). Ancak örtük bir gerçekleşmeden söz etmek gerekir ki, bilinçdışı halen söze bürünmemiş bir tınıya, bedensel bir jeste, istemsiz bir ifade mimiğine yerleşerek kendini gösteren, ancak açık etmeyen bir gerçekliğe aittir. Bilinçdışının mahalline girilecek kapıyı ancak konuşulan dil (langue) aralar. Nasıl ki Freud, bilinçdışına giriş yolunu rüyalarda arıyorsa, Lacan da bu yolun langue üzerinden geçtiğini düşünür.

Lacan ayrıca Saussure’un bir gösteren (ses veya görüntü) ve bir gösterilenden (kavram veya anlam) oluşan dilsel göstergeye ilişkin görüşünü de gözden geçirir. Lacan gösterenin baskın statüsünü vurgular ve gösterilenin sürekli olarak gösterenin altına kaydığını, bunun da anlamın belirsizliğine yol açtığını

savunur (Lacan, 2005: 416-28). Lacan, göstereni ve gösterileni retoriğin iki ana kinayesiyle de ilişkilendirir: Metafor ve metonimi. İfadedeki gösteren baskısında, anlam metafor veya metonimi aracılığıyla gösterenin altına yerleşir. Bu dilin metaforik ve metonimik işlevini ortaya koyar. Böylece gösterenin nedensizliği ilkesi, Lacan açısından da Jakobson'da olduğu gibi kabul görmez. Lacan, herhangi bir söylemin ya metaforik ya da metonimik kutbun anlamsal çizgileri boyunca geliştirildiğini savunur (Lacan, 1993).

Öznenin dilde yabancılaşması, söylemek istediği şeyi asla söyleyememesidir. Muhatap, öznenin ona söylediğini gerçekte ne anlama geldiğini tam olarak kavrayamaz: Kelimeler öznenin arzusunu uygun şekilde iletmek ve sonuçta onu tam olarak tatmin edecek kadar yeterli değildir. Seminer III'te "dil tamamen belirsizlik içinde işler ve çoğu zaman ne söylediğimiz hakkında kesinlikle hiçbir şey bilmiyoruz" diyerek, dilsel yapının mahiyetine dair deneysel gözlemlere değinir (Lacan, 1993: 115). En sıradan konuşmalarda dil tamamen kurgusal bir karaktere sahiptir. "Ötekine her zaman orada olduğunuz, yani beklenen yanıt verilebileceğiniz hissini veriyorsunuz. Etkileyici bir biçimde dile getirilmiş söylemlerin onda dokuzu bu açıdan tamamen kurgusaldır" (Lacan, 1993: 116).

En basit ifadeyle, öznenin bireysel konuşması her zaman öznenin söylemek istediğinden fazlasını söyler. Muhatap, öznenin sözlerinde kendisine söylemek istemediği bir şeyi okuyabilir. Şöyle de ifade edilebilir: muhatap genellikle öznenin bilinçli niyetinin ötesinde okuduğu şeyin farkında değildir.

Tek bir semantem, tek bir şeye karşılık gelmez. Çoğu zaman bir semantem, çok çeşitli şeylere karşılık gelir. Burada semantem düzeyinde, yani kullanım tarafından sabitlenen ve tanımlanan yerde takılıyoruz. Öyleyse bu, ortak, gündelik söylemin çizgisidir, tıpkı 'gerçeklik söylemi' adını vereceğim hepimizin kullandığı söylemin koduna işlenmiş gibi. Bu aynı zamanda en az anlamın yaratıldığı seviyedir, çünkü anlam zaten oradadır ve bir şekilde zaten verilmiştir. Çoğu zaman bu söylem yalnızca genel geçer fikirlerin ince bir karışımından oluşur. İşte tam da bu seviyede, ünlü boş söylem üretilir ki, bu benim 'konuşmanın işlevi ve dil alanı' ile ilgili bazı açıklamalarımın dayandığı şeydir (Lacan, 2017: 10).

9 Freudcu psikanalitik tedavide 'konuşma tedavisi' yöntemi, bu durumun bilinçli niyet açısından bir konuşma fazlasının tematikleştirilmesi olarak görülebilir. Lacan'a göre, Freud'dan önce bilincin, öznenin anlam olarak söylemesi gereken şeyin doğasında varmış gibi görünürdü. Freud'dan önce öznenin bilinçli olarak söylemek istediğini söyleyebildiği varsayıldı (Lacan, 2017: 105). Bir bakıma, kasıtlılık ve bilinç arasındaki hatalı denklem (bilinçdışının göz ardı edildiği gerçeği), tam da bilinç ve anlam arasındaki sorgusuz sualsiz bağlantıya dayanıyordu. Lacan, Freud'dan ötürü bu denklemin geçersizliğine dayanarak, her öznenin Öteki ile dolu konuşmasını engelleyen (evrensel) bir 'dil duvarı'nın var olduğu sonucunu çıkarır (Lacan, 2005: 233). Bu duvar, *langage* düzleminde yerleşmiştir; kültürden güç alan egemen bir söylemin sözlerine karşı herhangi bir müdahale ancak bu duvarın daha da kalınlaşmasına neden olur. Ancak dil duvarının özne ile kendi gerçekliği arasında kurulduğunu düşünmemek gerekir. Bu duvar öteki ile konuşmayı parçalayan, engelleyen ve bilinçdışını *langue* düzleminin içine süzen bir süzgeç görevi görür.

Lacan, *Seminer VI: Desire and its Interpretation*'nda kısaca şunu belirtir: "Bir gösteren, temsil ettiği varsayılan üçüncü bir şeyle değil, temsil etmediği başka bir gösterenle ilgilidir" (Lacan, 2019: 11). Lacan'ın özne ile öznenin dildeki simgeselleştirilmesi arasındaki boşlukta ortaya çıkan arzu teorisi, büyük ölçüde Saussure'ün "gösterge, kavram ile ses imgesinin keyfi birleşimidir" şeklinde formüle edilen merkezi semiyotik ilkesine bir eleştiri mahiyetindedir. Saussure'ün gösteren ile gösterilen arasındaki keyfilik varsayımına karşın, Lacan arzusunun işleviyle tanımlanan ilişkiyi ileri sürer. Öznenin dilsel inşası ile arzusunun ortaya çıkışı arasındaki bağlantıya Lacan, dilsel bir şema çizer. Gösterenlere ilişkin görüşünü, gösteren-gösterilen-gösterge şeklindeki 'üç terimli' göstergebilimsel açıklamayla karşılaştırarak ünlü üç katmanlı 'arzu grafiği'nin temelini atmaya başlar (Lacan, 2019).

Gösteren -özellikle Saussurecü olmayan, Stoacılar kadar uzanan ve Saint Augustinus'un eserlerinde de yansıtılan bir dil geleneğinin ayınlarında öne sürülen- topolojik terimlerle yapılandırılmalıdır. Aslında gösteren her şeyden önce bir anlam etkisine (*un effet de signifié*) sahip olandır ve gösteren ile anlam etkisi (gösterilen) arasında aşılması gereken bir engelin olduğu gerçeğini gözden kaçırmamak önemlidir (Lacan, 1998: 17-18).

Lacan, burada kendi algoritmasında yani Saussure'ün tersine çevrildiği algoritmadan bahsediyor. Lacan gösterenin nedensizliği ilkesinin yanlış bir ifade tercihi olduğunu düşünerek, nedensizliği gösterenin belirsizliğine yol açan bir bar çizgisiyle açıklamaya çalışır. Gösterenin belirsizliği, gösterenin ortaklaştırılmış ve bütünleştirilmiş bir şey olarak varsayılmasına yol açar.

$$\frac{S}{s}$$

Burada 'S' göstereni ve 's' ise gösterileni (yani anlamı) belirtir ve ikisi arasındaki çizgi, gösteren ile gösterilenin alanları arasında bir bariyer görevi görür (Lacan, 2005: 515). Dilsel durumun bu topolojisinde, gösteren ses birimin içinde cisimleşir. Ancak gösteren hiçbir şekilde bu fonemik destekle sınırlandırılmaz (Lacan, 1998: 18). S ve s'nin arasına konulan çizgi, bilinçdışı etkisini anlatmak içindir. Lacan'ın iddiası bu çizgi olmasa, dile dair hiçbir şeyin dilbilimle açıklanamayacağıdır. Bu çizginin başka bir görevi de gösterenlerin gösterilenin içinde nüfuz edildiğini göstermektir (Lacan, 1998: 2005).

Lacan ayrıca, özellikle Fransızca ve İngilizcede terimlerin başına konulan, *the*, *le/la*, *a* ve *un* gibi belirsizlik belirten artikellerin işlevine atıfta bulunarak gösterenlerin anlamla olan ilişkisini açıklamaya çalışır. Fransızca metinde 'bir gösteren nedir?' anlamına gelen '*qu'est-ce qu'un signifiant?*' cümlesinin İngilizce karşılığı '*what is a signifier?*'; her iki dildeki belirsizlik artikeli ayrıca 'bir' anlamına gelir. Lacan bu bağlamda *un*'un iki yönlü anlamına vurguda bulunarak, gösterenin belirsizliğini anlam etkisiyle (*effet de signifié*) tanımlamaya çalışır. Çünkü ona göre, Saussure'ün keyfi olarak gördüğü şey, anlam etkilerinin kendilerine neden olan şeyle hiçbir ilişkisi yokmuş gibi görünmesidir. Böyle görünmesinin nedeni, onlara neden olan şeyin gerçekten belirli bir ilişki içinde olmasını beklemektir (Lacan, 1998: 19). Bu durum gösterenin gönderge ile ancak yaklaşık bir mesafeye yaklaşabileceği anlamına gelir. Göndergenin bir imge-görüntü olmasından dolayı gösteren onu ancak bir anlamla/gösterilenle simgesel alana taşıyabilir. Bu yüzden anlam, dile yakalanmış bir şeyin, ancak dil dışına çıkarılması sonucu elde edilir. Aslında gerçekte olan, gösterilenin göndergeyi iskalaması, elinden kaçırmasıdır. Bu durum için şöyle bir formül uydurulabilir: Gösterilen, gösterenin göndergeyi terk ettiği alandır. Öyleyse -anlam etkisiyle- gösterilen tarafından temsil edilen şey, imgenin ontolojik devamlılığıdır. Dilden kaçan nesne gösterilenin alanında ontolojik olanağa sahip olur. Böylece dil, kendi ontolojik mahiyetinde göndergeye varlık kimliğini yükler; ama burada artık göndergenin kendisi yoktur. Lacan'ın anlam etkisi terimine nazire yapılacak olursa, gönderge etkisi vardır.

Lacan için gösteren olma durumu, metaforik ve metonimik anlamlar yaratılmasında önemli bir işleve sahiptir. Lacan dilbilimden devraldığı *signifiante* terimiyle gösteren-gösterilen ilişkisinde gösterenin özgün konumunu belirlemeye çalışır. Fransızca *signifiante*, İngilizce çevirilerde '*significance*' sözcüğüyle karşılanır. Lacan, terimin dilbilimdeki 'anlam sahibi olma olgusuna' gönderme yapan anlamını sadece devralır. Ancak bazı çalışmalarında özellikle *Encore*'de *signifiante* terimi daha çok gösteren olma olgusuyla ilgilidir, yani bir bakıma gösterenlik şeklinde ifade edilebilecek bir terimsel anlamla kullanır (Lacan, 1998). Lacan bu terimi, gösterenin anlamsız doğasını, gösterenlerin sahip olabilecekleri herhangi bir olası anlam veya anlamlılığın dışında tam varlığını vurgulamak için kullanır. Öyle ki, Lacan açısından gösterenin tam varlığı, anlamlandırıcı rolünü aşar; hatta gösterenin varlığı simgesel işlevinin, işaret ediciliğinin ötesindedir. Bu nedenle Lacan, 'anlam sahibi olma olgusuna' atıfta bulunmak yerine, gösterenliği 'anlam etkileri dışında etkilere sahip olma olgusuna' atıfta bulunmak için kullanır. Lacan'ın gösterenlik terimi bir bakıma gösterenin dilbilimsel anlamına meydan okur; gösteren kendisine verilen role karşı gelir, anlamlandırma görevine tamamen havale edilmeyi reddeder.

Lacan'ın 'arzu grafiği', öznenin Öteki'ne ilişkin ilk imalarını, ardışık bir gösterenler zincirinde ortaya çıkan anlam deneyimine yerleştirerek anlamlandırma zincirinin artzamanlılığı üzerinde durur (Lacan, 2019: 4, 213). Konuşma edimi sırasında, cümledeki önemli ek noktalar (cümlelerin sonu, gramer işaretleri, özel isimler vb.) gelene kadar, kelimelerin anlamlarının netleşmediğini ve dolayısıyla öznenin her zaman ifade anı ile anlamın gerçekleştiği an (anlamanın gerçekleştiği an) arasında bir boşluk yaşadığını belirtir (Lacan, 2019: 6-8). Konuşma ve iletişim arasındaki bu süre içerisinde özne, anlamın

başarılı bir şekilde gerçekleşmesini sağlayacak ek noktasına ulaşmak için ihtiyaç duyduğu kelimeleri sağlamak için Öteki'ne çaresizce güvenmek zorundadır.

Lacan'ın kullandığı anlamda konuşan ve dinleyici arasında geçen dilsel iletişim yapısı olarak söylemin (*discourse*), buraya kadar anlatılanlardan iki seviyesinin olduğu sonucu çıkar. Fink'in Lacancı kuramdan çıkardığı formülle söylenirse, "söylem, asla tek boyutlu değildir" (Fink, 1995: 3). Bu duruma en iyi örnek dil sürçmelerini göstermek mümkündür. Dil sürçmesi, birden çok söylemin aynı anda, aynı ağız hareketiyle ortaya çıkması olarak tanımlanır. Söylemin birinci boyutu, konuşmacının söylemeye veya anlatmaya çalıştığı şeyden oluşan kasıtlı söylemidir. İkicisi ise, deforme olmuş veya bozuk bir kelime biçiminde söylenen ifadenin kasıtsız söylemidir. Öyleyse kasıtlı söylem anlatılmak istenenin anlaşılabilirliği için ne kadar elverişli ise, kasıtsız söylem de, analist açısından konuşmacının bilinçdışına ait örtük söylemini fark etmesi için o kadar elverişlidir. Bu açıdan kasıtsız söylem, bir bakıma dinleyici/analist için dil duvarında bir gedik açar (Fink, 1995: 3-6). Çünkü bu tür söylemler konuşulan dilde her zaman eğreti durur ve bir leke gibi ilgiyi kendine çekerek göze batar; ama aynı zamanda anlaşılmaz. Bu anlaşılmazlık, üst üste gelen birçok anlamın daha doğrusu söylemin bozuk bir biçim almasından kaynaklanır.

'Öteki ile konuşmak' ifadesi hem öznenin gerçek arzusu hakkındaki bilinçdışı dolu konuşma (*full speech*) hem de öznenin Öteki olarak bilinçdışı özne ile konuşması anlaşılmalıdır (Chiesa, 2007: 38). Boş söz, imgesel söylemin sözüdür. Özne konuşur ama icra ettiği söylem bilinmezliğin söylemidir.

Lacan, konuşmada dilin neden olduğu yanlış anlamaların deneysel olarak tanınmasından hareketle, dilbilimsel olarak, ifadenin (*statement*) öznesini (dile atfedilen) sözcülemenin (*enunciation*) öznesinden (konuşmaya atfedilen) ayırmak gerektiğini düşünür. Açıkça söylemek gerekirse, belirli bir ifadenin gramer öznesi olarak işlev gören 'Ben (*je*)', bu konuşma eylemini gerçekleştiren 'Ben' ile tanımlanmayabilir. İlki, benliğin dilsel karşılığıdır. Yabancılaştırıcı 'dil duvarı', imgesel yabancılaşma ile örtüşür: bu imgesel yabancılaşmanın kelimelere aktarılmasından başka bir şey değildir. Yani, ifadenin öznesi, benliğin dil alanındaki nesneleştirilmiş sarkacına karşılık gelir. Daha kesin bir ifadeyle 'Ben' şahıs zamiri, kendisini belirli bir ideal imgeyle tanımlayan kişiyi belirtir. Dolayısıyla benlik (*ego*), ifadenin öznesi tarafından temsil edilen şeydir (Chiesa, 2007: 38). Lacan, böyle bir Ben'in konuşmasını boş konuşma olarak tanımlar: Böylece, boş konuşma, dilde yabancılaşmış, imgesel deformasyonuna maruz bırakılmış konuşmadan başka bir şey değildir. Günlük konuşmalar buna örnek olarak verilebilir.

Lacan, ifadenin öznesi ile sözcülemenin öznesi arasındaki dilsel ayrıma atıfta bulunarak Freud'un *Ich-Spaltung* kavramını özne kavramı üzerine genişletir. Özne, "yalnızca konuştuğu sürece özne olduğu için" bir yarılmaya (*spaltung*) uğrar (Lacan, 2017: 269). Konuşma içerisinde özne, hiçbir zaman tam olarak kendisine mevcut değildir. İfadede mevcut olmayan ancak onun tarafından varsayılan ve çağrıştırılan şey (sözcüleme), öznedeki 'başka bir sahne'nin yerini belirtir. Bu dilsel yasalara bağlı olan ve belirli bir 'düşünceyi' sürdüren bilinçdışı öznenin yeridir (Chiesa, 2007: 39).

Lacan, öznenin dildeki yabancılaşmasının, yani bir bakıma boş konuşma zeminin tam konuşma ile aşılabileceğini söyler. Tam konuşmanın ortaya çıkışı ile öznenin bilinçdışı arzusunun varsayması birbiriyle örtüşür. Bu bir bakıma hakikatin bilinçdışı arzuyla sınanmasıdır. Lacan, benliğin imgesel yabancılaşmasına dayanan bir arzunun aynasal diyalektiğini, tam konuşma işleviyle iletilen bir arzunun simgesel diyalektiğinin karşısına koyar. Kısaca, tam konuşma, özneye farklı, narsistik olmayan bir arzu tatmini sunabilir. İmgesel nesneleştirmelere eşlik eden konuşma boşluğunun ötesinde, özne farkında olmasa da sürekli bilinçdışıyla konuşur (Chiesa, 2007: 40). Tam konuşma böylece, öznenin içsel potansiyelinin dil alanına taşınmasına yardımcı olur. Özne, bilinçdışı arzusunun dilin mahiyetine taşıyarak varlık olarak ikamesini gerçekleştirir. Bu dilin ontolojik mahiyetinde, tam konuşmanın öznenin tam varlığını gerçekleştirmesinde aracılık etmesidir.

Psikanalitik anamnezde söz konusu olan gerçeklik değil hakikattir, çünkü tam konuşmanın etkisi, geçmiş olumsuzlukları, gelmekte olanın kaçınılmazlık duygusunu onlara taşıyarak yeniden düzenler (Lacan, 2005: 213). Özne, konuşmadaki hakikat Öteki tarafından fark edilsin diye Öteki'ne hitap eder. Bu konuşmadaki hakikat, bilinçdışının, bastırılmış arzusunun özgünlüğüdür. Gerçek anlamda tam konuşma böyledir: Öznenin normalde farkında olmadan söylediği bir konuşmayı tam olarak

varsaymasıdır. Bu açıdan tam konuşma simgesel öznelerarasılıktan ayrılamaz; bu da aslında kişinin arzusunun ve yasanın kurumsallaşması olarak anlaşmanın karşılıklı tanınmasıdır (Chiesa, 2007: 40). Tam konuşma, öznenin diğer özne tarafından tamamen kabul edilmesiyle başlayan bir özneler arası ilişkinin kurucu aracıdır. Bu öznelerarasılık ortak bir insanlar arası simgenin tanınması, anlaşması ve tanınması işlevinin mevcut olmasıdır. Bu bakımdan simgesel kavramı, insan arzusunun Öteki tarafından tanınma arzusuna karşılık gelir.

Sonuç

Dil tanımları arasında pek çok cümlenin sonuna şu ifadeler gelir: "...iletişimi sağlayan araçtır." Böyle biten ifadeler malum olduğu üzere Saussure'ün de Lacan'ın da *langue* dediği dille ilişkilidir. Yani kelimelerin dilidir; herkesin kendi ana dili ya da konuşulan dildir. Ancak dilin maddi olmayan doğası, simgesel işleyişi, eklem düzeneği ve içeriği onu insan tarafından üretilen herhangi bir araçtan ayırır. Araç insanı doğa ile karşı karşıya getirir ve insan ile doğa arasındaki ayrıma hizmet eder. Çünkü araç uydurulmuştur, icattır. Oysa dil (*langage*) insanın doğasında vardır. Özneyi aynı anda önceleyen ve üreten bu verili dil anlayışı, Lacan'ın insan varlığını dilin özneleri olarak tanımlamasının da temel hareket noktasıdır. Lacan çalışmalarında, önceden var olan bir yapı olarak dile kayıtlı olan 'konuşan' özne kavramını geliştirir. Bu, insan varlığı ile dil arasındaki ilişkinin anlaşılmasında temel bir değişkendir. Başlangıçta konuşma edimlerinin sorumlusu olarak görülen özne, Lacancı kuramda konuşma veya dil edimlerinin bir ürünü haline gelir. Öyleyse, araçsallaşan dil değil, öznedir.

Dil gösteren sayesinde özneye diğer varlıklar arasında bir yer edinmesine aracılık eder, yalnız bu öznenin ne olduğunun bütünlüğüne dair bir kapsamı sunmaz. Gösteren, sadece Lacan'ın onaylayacağı gibi, bir özneyi başka bir gösterene ya da sonsuz bir anlamlandırma zincirinde bir ötekini başka bir ötekine göre temsil etmesiyle nitelendirilir. Öyleyse öznenin ne olduğunun bütünlüğüne ilişkin eksik kapsamının tamamlanması için benlik sürecinin tamamlayıcı bir unsur olarak dâhil edilmesi gerekir.

12

Özne her zaman bir eksiklik, arzu ve yabancılaşma konumundadır çünkü dil hiçbir zaman onun talebini tam olarak ifade edemez ve tatmin edemez. Bu eksiklik, dil ve bilinçdışı ilişkisini de kuran temel bir kavramdır. Eksik, öznenin doğasında olan mutlak bir yaratılış damgasıdır. Çocukluk döneminde, aynadaki imgeye karşı coşkunluğu tetikleyen libinidal dinamizmden yetişkinlik dönemlerinin tümünde devam eden arzu, keyiflenme arayışlarına kadar, bu damga kendini hep görünür kılar. Varlık ve yokluğun diyalektiği gibi eksik de tamamlanma arzusuyla benzer bir karşıtlık ilişkisi içindedir. Bu karşıtlığın temelindeki eksikliğin mutlak oluşu aynı şekilde tamamlama arzusunu da mutlaklaştırır. Arzu, *jouissance*'ın, bilinçdışı kanalı üzerinden dile ulaştırılan bitmez tükenmez istekleri olarak hiçbir zaman onu tatmin edemez. Çünkü *jouissance* da ne istediğini bilmez, bunu arzusunun da bilmesi mümkün değildir. Bu istekleri gösterecek bir gösteren yoktur; simgeleşemediği için bir simgesi yoktur. Bundan dolayı da arzu kendi nesne nedenini hiçbir zaman yakalayamaz. Bundan dolayı Lacan, *objet petit a* dediği bu nesneyi yokluğuyla kendini belirten bir nesne olarak tarif eder. Öyleyse arzusunun varlığı sadece dilde olanaklıdır. Arzu dilde yer aldığı için ve arzula bilinçdışı üzerinden dile ulaşıldığına göre bilinçdışı sadece öznenin arzularını değil, birçok yabancı arzuyu barındırdığını söylemek gerekir. Bu durumda Öteki'nin, arzusu ya da Öteki'nin *jouissance*'ı olgularına bir de bu açıdan bakmak gerekir.

Genellikle psikanalize yönelik en genel yargılardan biri psikanalizin bastırılmış arzulara ve hatıralara özel ayrıcalıklar tanıdığıdır. Bu arzu ve hatıralar bazen gündeliğin rutin seyrinin normal davranış ve konuşmalarına sızar bazen de bilincin etkinliği altında yatar ve vakitsiz zamanlarda şeffaf maskelerle ortaya çıkarlar. Şeffaftır, çünkü hem yasadan dolayı kendilerini açık etmezler, hem de 'ben buradayım' dercesine gizlenmeyi bir gösterme biçimine dönüştürürler. Psikanaliz bu noktada hatıralara ve arzuya konulan yasağın kaldırılmasını ister. Ancak serbest bırakmak için değil, tanımak için bunu yapar. Lacan, bu noktada Saussure'ün iki yönlü gösterge kavramını kullanarak bastırılmış içerikleri gösterilenin düzeni ve konuşmanın edimsel yüzeyinin altında yatan anlam yatağı olarak tasarlar. Aslında gösterilen ile bastırılanı eşitlemek pek Lacan'ın tarzı değildir. Çünkü Lacan, çoğu zaman gösteren ile gösterilen arasındaki fark neredeyse yokmuş gibi konuşur. Hatta Lacan'ın esas tarzının göstereni öne çıkarmak olduğunu söylemek daha doğru olur. Lacan'ın S/s algoritmasında gösteren çizginin üzerindeyken

gösterilen yasaklama çizgisinin altında nerdeyse kaybolur. Metafor ve metonimi gibi dilbilimsel kategoriler gösteren zincirinin halkalarını birbirine iliştiren bağlantı kiplerinin ve yapısının ilkeleri olarak çoğu zaman gösterileni belirsizleştirir. Bu metafor ve metonimi aktarımda işleyen iki temel mekanizma olarak, bilinçdışının bir dil gibi yapılandığı tezinin formüle edilmesini sağlayan ilişkiyi kurar. Çünkü arzu süreci gibi bilinçdışı dilin diğer olguları metaforik ve metonimik terimlerle tanımlanabilir. Lacan, dilin esneme olanaklarını keşfeden biri olarak gösterenin baskın rolünü gösteren-gösterilen arasındaki düğümlenme derecelerini açıklayarak pekiştirir. Bunun için gösterilen ile gösteren arasındaki düğümlenmeyi, daha doğrusu iç içe geçmeyi betimlemek için gündelik yaşama ait bir terim bulur: Kapitone noktası. Bu terimi sabitlemiş anlamı ifade etmek için kullanır.

Kapitone noktasında ortaya çıkan, öznenin bilinçdışına erişememesi ve eksikliği nedeniyle anlamlandırma zincirindeki beklentisi, onda arzuya neden olan şeydir. Öznenin arzusu, Lacan'a göre, bilinçdışının söylemini oluşturan Öteki'nin arzusudur. Arzu, öznenin kaçan *objet petit a* tarafından canlandırılır ve *objet petit a*, algıdan kaçan bakışta bulunur. Bu arzu nesnesi bir bakıma gösterilenin yokluğunu anlatır; arzunun bir boşluk olarak anlamlandırma zincirinin etrafında dolaşmasını sağlar. Eğer arzuyu Öteki'nin arzusu olarak kabul etmek gerekiyorsa, o zaman gösterilenin yokluğundan anlaşılması gereken şey, öznenin gösterende, yani dilde mevcut olmasıdır. Yine bir çıkarım yapmak gerekirse, yokluk her gösterende bir iz olarak vardır. Varlık ve yokluğun tüm boyutları o halde sadece dilde bulunur.

İnsan ihtiyaçları, doğasının imkansızlıklarını gidermeye yönelik değildir; giderilen her ihtiyaç yeni ihtiyaçlar doğurur. Arzu tüketildikçe artan bir seyirde artar. Lacan'ın ortaya koyduğu kuramsal bakış, sadece insana yönelik bir kavrayışı kolaylaştırmıyor, dünyayı, insan topluluklarını ve hatta doğayı anlama noktasında farklı bir yöntem sunuyor. Lacancı kuram, yaşamın tüm değişkenliklerini anlamak için dilin önemini ve işlevlerini daha fazla önemser ve onu salt bir iletişim ağı olmaktan çıkarıp zihinsel, psikik ve toplumsal süreçleri bir araya getiren yaratıcı bir güç olarak tanımlar. Lacan, tarihin tayin edici niteliğini de dahil ederek anı ve geleceği mantıksal bir zamansallık içinde değerlendirerek, varlığı ve onu kuşatan şeyleri dilsel bir evrene yerleştirir.

Kaynakça

- ALTINÖRS, S. A. (2018). Dil Felsefesindeki Klasik Anlayışa Karşı Saussure'ün Örtük İtirazları. *Kilikya Felsefe Dergisi*. 1: 27-38.
- CASSIRER E. (2005). *Sembolik Formlar Felsefesi 1- Dil*. Çev. Milay Köktürk. İstanbul: Hece Yayınları.
- CASSIRER E. (2012). *Sembol Kavramının Doğası Üzerine*. Çev. Milay Köktürk. İstanbul: Hece Yayınları.
- CHIESA, L. (2007). *Subjectivity and Otherness- A Philosophical Reading of Lacan*. London: The MIT Press.
- CHOMSKY, N. (1963). *Formal Properties of Grammar. Vol. 11*. New York: Handbook of Mathematical Psychology.
- CHOMSKY, N. (2001). *Dil ve Zihin*. Çev. Ahmet Kocaman. Ankara: Ayrıç Yayinevi.
- FINK, B. (1995). *The Lacanian Subject: Between Language and Jouissance*. New Jersey: Princeton University Press.
- FU, Y. (1994). *Zero-Signified and the Self-Reference Function, Collected Works of Poetic Linguistics*. Chengdu: Xinan Jiaotong University Press.
- HJELMSLEV, L. (1969). *Prolegomena to a Theory of Language*. Translated by Francis J. Whitfield. Madison, Milwaukee, and London: The University of Wisconsin Press.
- HOLDCROFT, D. (1991). *Saussure "Signs, System, And Arbitrariness"*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- JAKOBSON, R., HALLE, M. (1956). *Fundamentals of Language*. Netherlands: Mouton & Co., Printers, The Hague.
- JAKOBSON, R. (1960). *Style in Language*. Ed. Thomas A. Sebeok. London: The Technology Press of Massachusetts Institute of Technology.
- JAKOBSON, R. (1985). *Verbal Art, Verbal Sign, Verbal Time*. Ed. Krystyna Pomorska and Stephen Rudy. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- LACAN, J. (1993). *The Seminar Book III. The Psychoses, (1955-56)*, Edited by Jacques-Alain Miller. Translated By Russell Grigg, London: Routledge.

- LACAN, J. (2017). *The Seminar Book V. Formations of the Unconscious, (1957–58)*. Edited by Jacques-Alain Miller. Translated By Russell Grigg. Cambridge: Polity Press.
- LACAN, J. (2019). *The Seminar Book VI. Desire and its Interpretation, (1958 -59)*. Edited by Jacques-Alain Miller. Translated By Bruce Fink. Cambridge: Polity Press.
- LACAN, J. (1981). *The Seminar Book XI. The Four Fundamental Concepts of Psycho-Analysis, (1963-64)*. Edited by Jacques-Alain Miller. Translated by Alan Sheridan. New York: W. W. Norton & Company.
- LACAN, J. (1998). *The Seminar Book XX. Encore, On Feminine Sexuality, the Limits of Love and Knowledge, (1972-73)*. Edited by Jacques-Alain Miller. Translated by Bruce Fink. New York/London: W. W. Norton & Company.
- LACAN, J. (2005). *Écrits*. Translated by Bruce Fink in Collaboration with Heloise Fink and Russell Grigg. New York, London: W. W. Norton & Company.
- LACAN, J. (2022). *Psikanalizin Temel İlkeleri*. Çev. Mutluhan İzmir. Ankara: Çolpan Kitap.
- NASÍO, J.D. (2007). *Jacques Lacan'ın Kuramı Üzerine Beş Ders*. Çev. Özge Erşen- Murat Erşen. Ankara: İmge Kitabevi.
- PEIRCE, C. S. (2011). *Logic as Semiotic: The Theory of Signs*. Philosophical Writings of Peirce, Selected and Edited With an Introduction by Justus Buchler. New York: Dover Publications, Inc.
- POMORSKA, K. (1985). *Roman Jakobson "Verbal Art, Verbal Sign, Verbal Time"*. Ed. Krystyna Pomorska and Stephen Rudy. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- ROSS, S. D. (1994). *The Limits of Language*. New York: Fordham University Press.
- SAUSSURE, d. Ferdinand (1971). *Cours de Linguistique Générale (1916)*. Publié Par: Charles Bally et Albert Sechehaye, Paris: Payot.
- SAUSSURE, d. F. (1959). *Course in General Linguistics*. Ed. Charles Bally and Albert Sechehaye. Translated by Wade Baskin. New York: Philosophical Library.
- SAUSSURE, d. F. (1998). *Genel Dilbilim Dersleri*. Çev. Berke Vardar. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- ZHANG R. (1994). *The Summary of Litrerary Liguistics in Poetcis of Twentyth Century, Colleted Works of Poetic Linguistics*. Chengdu: Xi'nan Jiaotong University Press.